

Паметта за Априлското въстание в Габровския регион е съхранена в паметници и паметни места

По повод 145 години от Априлското въстание „100 Вести“ публикува цикъл от статии на историка Даниела ЦОНЕВА, които представят събитията по време на Априлското въстание в Габровския край; пътя на Габровската чета; финалните прояви на бунта и паметта за тази най-висока изява в българското националноосвободително движение, съхранена в паметници и паметни места. (Първите четири статии излязоха на 22, 26, 28 април и 5 май)

ДАНИЕЛА ЦОНЕВА

Днешното ни отношение към героите, към техния подвиг е критерий, върху който се гради духовността, моралът, нравствеността на един народ. Именно неговата благородност и преклонение пред онези, които създадоха българската история и поставиха фундамента на националното самосъзнание, намират възна физическа изява в строежа на паметници. Съграждането, възстановяването и опазването им побират в едно признателността на цял народ. Дори всичко друго да се забрави, те – паметниците, ще останат! А историята на всеки паметник е част от народопсихологията на българина, от неговото вродено благоговение и внушението за дълга на потомците - да бъде увековечена паметта на онези, положили костите си в темелите на свободата, независимостта и единението на България.

През 1927 г. габровският вестник „Известия“ предлага на общественото мнение в Габрово зародилата се полемика за необходимостта от паметниците като знаци на националното ни достойнство. Десет години по-късно дискусиата е възобновена върху страниците на друг местен вестник - „Възход“. В нея се включват хора с различно обществено положение и професия, с активно присъствие в историческото развитие на Габрово – учители, художници, лекари, индустриалци, политически дейци. Според индустриалеца Петър Хаджистойчев габровското гражданство трябва „да цени заслугите на достойните“, защото макар и със „скромни средства“, издигането на „паметник на признателността“ или „паметник на свободата“ „ще ни напомня за слави подвизи и ненадминати дела“. Юристъ Симеон Топузанов представя становище, което по своя смисъл синтезира разбиранията на всички. За него „днес повече от всякога е нужно да запазваме и възстановяваме връзките с миналото, да увековечяваме и пренасяме в бъдещето устоите на нашето преуспяване. И това трябва да става с всички средства: с възпитание, с книга, с длето“.

Въстанието, което бележи върха и пререва от чуждото господство към новото време в българската история, заема съществено място и в миналото на населението от Габровско, Севлиево и Тревненско. Според изследване на специалисти от Държавен архив – Габрово,

ДНЕС В ГАБРОВСКИЯ РЕГИОН ИМА 19 ПАМЕТНИКА, ТРИ БАРЕЛЕФА, ЧЕТИРИ ПАМЕТНИ ЗНАКА И 37 ПАМЕТНИ ПЛОЧИ.

Най-много са те в Севлиево (8 паметника, 3 паметни знака

и 13 паметни плочи), някои от които се издигат и най-рано. Основната част от тях са съградени по инициатива, чрез даренията и труда на местното население. Един от най-раните в страната и първият на територията на днешната Габровска област е паметникът на Свободата в Севлиево. Издигнат от камък и бронз, той е идеен проект на търновския учител, чеха Ото Хорейши,

Паметник на воеводата Цанко Дюстабанов в Габрово

а автор на скулптурата е Арнолдо Цоки. Женската скулптурна фигура, държаща в ръцете си фанфар и лавров венец, е излята във виенската фабрика „Рихард П. Вагнер“. Разположен в центъра на Севлиево, на мястото, където след разгрома на въстанието стърчат бесилките, паметникът е тържествено открит на 8 септември 1894 г. Събитието е значима проява на родолюбие и дарителство, проявени от жителите на Севлиево, Ловешко, Тър-

Паметникът костница в Дряновския манастир „Св. Архангел Михаил“ е издигнат в памет на загиналите тук въстаници от четата на поп Харитон и Бачо Киро.

новско, от членовете на Поборническо-опълченското дружество „Лъв“.

Следващи по времето им на създаване са възпоменателните паметници в местността Граднички боаз, близо до с. Кръвеник и в центъра на с. Батошево, Севлиево. През 1900 г. там, където са въстаническите позиции на Габровската чета и включилите се жители на с. Кръвеник, по идея

Батошево и околните селища, загинали по време на майските събития от 1876 г.

Идеята признателността на габровското гражданство към героите за свободата на България да бъде засвидетелствана чрез съграждането на един общ паметник се появява за първи път през 1896 г. при тържественото честване на годишнината на Априлското въстание.

за свобода и обединение на българския народ, неговото съграждане става възможно с доброволните им пожертвования и инициативата на Дружеството на запасните офицери и подофицери те да бъдат използвани за паметник на признателност. Издигнат през 1934 г. северозападно под връх Мара гидик, там, където габровските четници, новоселци и кръвеничани водят на 11 май 1876 г. последно сражение с турски войски, паметникът не е грандиозен, но достоен. Построен освен с иждивението на родолюбиви габровци и с помощта на населението от с. Острец по плановете на съюзния член арх. Ст. Хаджистойчев, той е издигнат от дялани камъни върху квадратна основа. В текста на монтираната плоча са изброени имената на загиналите. Според габровския вестник „Възход“ от 11 август 1936 г. в основите му са положени техните кости. Тържеството по откриването му е обявено за 26 юли 1936 г. Отдалечена на 70 км от Габрово, местността събира сутринта на този ден за поклонение 1 500 души от Габровска, Севлиево и Троянска околи. Сред присъстващите са и останалите живи габровски поборници и опълченци.

Следва близо тридесетгодишен период от 1938 до 1966 г., през който в Габровския регион не се издигат паметници в прослава на априлци. Но само за няколко години се реализират десетки инициативи на габровци, тревненци и севлиевци, които са продукт на новото време.

Днес в Габрово и околностите му има общо 5 паметника, 2 барелефа и 5 паметни плочи. По повод 90 години от събитията на 26 май 1966 г. в Габрово е открит монументален паметник на Цанко Дюстабанов, воеводата на Габровската чета, от авторски колектив – скулптор Петър Златарев и арх. Карл Кандулков. А

Комитетът взема решение изработването му да се възложи на проф. Иван Лазаров от Държавната художествена академия. Историята на непостроения паметник в Габрово навлезе в своето второ столетие и габровци до днес са в дълг за неговото изграждане.

Своеобразна реализация на този ангажимент е паметникът в м. Ранибунар. Приели благотворителността като своя обществена мисия, габровци го посвещават на загиналите априлци в последното сражение на Габровската чета. Олицетворение на националния дух

Паметник на Свободата, Севлиево

дни по-късно в с. Бойновци, Габровско, е издигнат и бронзов бюст на Никола Войновски, военният ръководител на Ботевата чета (скулптор Г. Дойнов). Същата година в Севлиево е поставен скулптурно-архитектурен паметник на ръководителя на севлиеви еските въстаници Стефан Пешев. След няколко години (1969 г.) кръвеничани отново засвидетелстват своята признателност към дядо Фильо с бронзов бюст върху мраморен постамент. В 1971 г. габровци съграждат два паметника – монументалната каменна фигура на подвойводата Тотю Иванов (авторство на Георги Гергов, Борис Кадийски и Карл Кандулков) и бюст-паметника на поп Харитон Халачев - героя от Дряновската епопея (автор: Кънчо Цанев). А през 1974 г. в Трявна е открита скулптурно-архитектурна композиция на единствената жертва от града – тревненец Петър Генчев (авторство на Б.

Русинов и Ж. Жеков). На територията на Тревненската община днес се намират 3 паметника, 1 барелеф и 12 паметни плочи.

Най-много възпоменателни паметници и паметни знаци са построени по повод 100-годишнината от Априлското въстание – в Габрово (барелеф на Тодор Каблешков), в Трявна (2 символни композиции и 1 барелеф на Цаню Шишков), в Батошево и Кръвеник по една възпоменателна композиция. Последният паметен знак е поставен през 1987 г. в Габрово – барелеф на Цанко Дюстабанов в училището, носещо неговото име.

Вплели в едно порива за човешки правдини с дарителската воля и амбицията да се съградят паметници за увековечаване на едно епохално минало, габровци, севлиевци и тревненци се вписват в традицията за почитане на тия, които „изгоряха в любовта си към свободата“ на отечеството.

Паметник на загиналите в Априлското въстание в Кръвеник